

مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث
مدرسه عالی تفسیر
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد
رشته: تفسیر
گرایش: تفسیر تطبیقی

عنوان:

مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله)
در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن

استاد راهنما:

حجت الاسلام آقای دکتر میرزا علیزاده (زیدعزه)

دانش پژوه:

محمد حسن

کد ۱۲۵۴۱۵۳

سال: ۱۴۰۰۱

برای حقوق پدیدآوران

ب

مسئولیت مطالب مندرج در این تحقیق پایان نامه به عهده نویسنده است.
هرگونه استفاده از این تحقیق با ذکر منبع اشکالی ندارد و نشر آن در کشور بدون اجازه
از جامعه المصطفی (ص) العالمیه ممنوع می باشد.

تقدیر و

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

بعد از حمد و ستایش بی پایان حضرت حق، مراتب تشکر و قدردانی خود را از جامعه المصطفی «صلی الله علیه و آله» العالمیه و مجتمع عالی امام خمینی (ره)، مدیر محترم مدرسه عالی قرآن و حدیث و اساتید محترم به ویژه استاد محترم راهنما حضرت حجت الاسلام آقای میرزا علیزاده زیدعزه که با تلاش وافر و سعی مستمر زمینه ساز رشد و بالندگی دانش پژوهان علوم اسلامی می باشند، تقدیم می کنم فرصت را مغتنم شمرده و از سایر دست اندرکاران و مسؤولان محترم به ویژه مدیر محترم مدرسه قرآن و حدیث و مسؤولان امور پژوهش تقدیر و تشکر تقدیم می کنم.

اهداء

ثواب این تلاش ناچیز را به ساحت
مقدس آخرین رسول الهی، مبلغ دین اسلام پیامبر اعظم حضرت ختمی مرتبت محمد
مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم و فرزند موعودش حضرت بقیه الله الاعظم (عج)
تقدیم می کنم.

چکیده

این پایان‌نامه با عنوان مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن فراهم شده است قبل از ورود به اصول و مستندات آن به مفاهیم پرداخته و واژگان مبانی، قواعد، اصول، مذاکره، دشمن، مستندات قرآنی، مستندات روایی، را توضیح داده شده است. همچنین در کلیات به عناوینی مانند اهمیت مذاکره، اهداف مذاکره و تاکید مقام معظم رهبری بر دشمن شناسی بحث شده است. تردیدی نیست که جامعه‌ی اسلامی از آغاز اسلام تا امروز با گروه‌های مختلفی از مخالفان و دشمنان روبرو بوده و با آنها تعامل و مذاکراتی نیز داشته است. در منابع اسلامی برای مذاکره با مخالفان و دشمنان اصول و ملاک‌ها بیان شده و مذاکره با دشمن را مشروط آگاهی از این اصول و تحفظ آنها دانسته شده است.

مقام معظم رهبری حضرت آیت العظمی خامنه‌ای که یک اندیشمند سیاسی شاخص در جهان اسلام و رهبر حکیم امت اسلامی است در باره اصول مذاکره بسیار سخن گفته اند و با بهره گیری از آیات و روایات اجازه مذاکره با دشمن را منوط به حفظ این اصول می‌دانند.

بی‌گمان دانستن این اصول ارتباطی مستقیم با مذاکره با مخالفان و دشمنان دارد. زیرا دانستن و رعایت این اصول مذاکره کننده‌گان را در عرصه مذاکره از حيله و فریب دشمن مصون می‌دارد و در نتیجه جامعه اسلامی از ضربه خوردن از وی مصون می‌ماند.

در عرصه‌ی مذاکره، توکل داشتن به خداوند، غیر قابل اعتماد دانستن دشمن، دشمن را همیشه ضربه زننده دانستن، برخورداری جامعه اسلامی از حمایت الهی، دشمن را حيله گر دانستن، اهل فریب و نقض عهد بودن دشمن، داشتن قدرت و مهارت در مذاکره از مهم ترین اصول نظری مذاکره با دشمن از دیدگاه مقام معظم رهبری به شمار می‌رود. و همچنین حفظ عزت در برابر دشمن، استقامت و مقابله به مثل، عدم پذیرش استعمار و سلطه، حفظ وحدت اسلامی، بستن راه نفوذ دشمن، انعطاف و نرمش قهرمانانه، قبول قرار عاقلانه و عادلانه از بارز ترین اصول عملی مذاکره با دشمن از دیدگاه مقام معظم رهبری می‌باشد.

نیز در این پژوهش تلاش شده تا پیشخوانی قرآنی و روایی این اصولی که در بیانات مقام معظم رهبری آمده استخراج شود.

واژه‌های کلیدی:

اصول مذاکره با دشمن، مستندات قرآنی اصول مذاکره با دشمن، مستندات روایی اصول مذاکره با دشمن، اصول نظری مذاکره با دشمن، اصول عملی مذاکره با دشمن.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱	بیان مسأله
۲	پیشینه تحقیق
۳	جنبه جدید و نوآوری تحقیق
۳	هدف تحقیق
۴	سوالات اصلی و فرعی تحقیق
۴	سؤال اصلی
۴	سوالات فرعی
۴	روش تحقیق

۶ فصل اول

۶ مفاهیم و کلیات

۷	گفتار اول: مفاهیم
۷	قواعد
۷	قواعد در لغت
۷	قواعد در اصطلاح
۸	مبانی
۸	مبانی در لغت
۸	مبانی در اصطلاح
۹	اصول
۹	اصل در لغت
۹	اصل در اصطلاح
۱۰	فرق بین اصول و مبانی
۱۰	اصول نظری

اصول عملی	۱۱
مذاکره	۱۱
دشمن	۱۱
مستندات قرآنی	۱۲
مستندات روایی	۱۲
گفتار دوم: کلیات	۱۳
تاکید مقام معظم رهبری بر دشمن شناسی	۱۳
اهداف مذاکره	۱۵
اهمیت مذاکره در اسلام	۱۷

فصل دوم..... ۲۰

مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول عملی مذاکره با

دشمن..... ۲۰

در آمد	۲۱
۱_ توکل داشتن به خداوند	۲۱
۲- غیر قابل اعتماد دانستن دشمن	۲۷
۳- دشمن را همیشه ضربه زننده دانستن	۳۳
۴- برخورداری جامعه اسلامی از حمایت و نصرت الهی	۳۷
۵. دشمن را حيله گر دانستن	۴۱
۶- اهل فریب و نقض عهد بودن دشمن	۴۵
۷- داشتن قدرت و مهارت در مذاکره	۴۹

فصل سوم..... ۵۳

مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول عملی مذاکره با

دشمن..... ۵۳

درآمد	۵۴
-------	----

- ۱- حفظ عزت در برابر دشمن ۵۴
- ۲- استقامت و مقابله به مثل ۵۹
- ۳- عدم پذیرش استعمار و سلطه ۶۳
- ۴- حفظ وحدت اسلامی ۶۷
- ۵- بستن راه نفوذ دشمن ۷۳
- ۶- داشتن انعطاف و نرمش قهرمانانه ۷۷
- ۷- قبول قرار عاقلانه و عادلانه ۸۲
- جمع بندی و نتیجه گیری ۸۴
- منابع و مآخذ ۸۶

مقدمه

از جمله مسائل مهمی که جامعه اسلامی با آن برخورد دارد، شیوهی تعامل با دیگران و خصوصاً دشمنان و به طور خاص، دشمنانی است که خصومت و دشمنی آنها آشکار است می‌باشد. سعی و تلاش مستکبران در طول تاریخ بر این بوده است که به هر طرز ممکن بر مستضعفان حکومت کنند از هر راهی که برای آنها میسر است به مستضعفین ضربه بزنند. در همین زمینه یکی از راه‌هایی که آنها برای رسیدن به اهداف شوم خود انتخاب می‌کنند، مصالحه و مذاکره است. از این رو، آیات و روایات اهل بیت علیهم السلام در مورد تعامل و مذاکره با دشمنان و مستکبران، همیشه بر استکبارستیزی و نفی سازش با مستکبران تاکید دارد؛ اما در عین استکبار ستیزی، ارتباط و تعامل و مذاکره با دشمن غیر مستکبر را با شرایط و ضوابطی امضا نموده‌اند. هدف از تحقیق حاضر تبیین و بررسی مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن است. مقام معظم رهبری نیز، هرگونه ارتباط با دشمن مستکبری که هدف او سلطه‌گری و غارت و چپاول است را ممنوع کرده‌اند؛ اما مذاکره و توافق با دشمنی که بر استکبار و لجاجت خود، اصرار ندارد را بر اساس شرایط و ضوابطی، پذیرفته‌اند. ایشان، مذاکره با دشمن را در صورتی تأیید می‌کنند که اولاً عزت اسلام و مسلمانان، حفظ شود و ثانیاً راه سلطه و تسلط دشمن، بسته شود. همچنین در توافق با دشمن؛ توافق عادلانه را رد نمی‌کنند؛ و توافق شفاف و صریح را می‌پذیرند و به این توافق، احترام می‌گذارند؛ اما در عین حال، تاکید به هوشیاری بعد از توافق با دشمن و همچنین برخورد قاطعانه با دشمن در صورت انجام اقدامی خلاف توافق، دارند. این نظر همان نظر قرآن و روایات است زیرا قرآن و روایات نیز مذاکره با دشمن را بر اساس همین شرایط قبول کرده‌اند.

نیز مکتب جامع اسلام، در تمام ابعاد و شؤون زندگی بشر، دارای طرح و برنامه و ضوابط خاص بوده است و همواره به دنبال رشد و اصلاح و ترقی معنوی انسان می‌باشد، لذا انتظار می‌رود در خصوص مذاکره با دشمن که از اهمیت و حساسیت خاصی برخوردار است، سکوت نکرده، حدود و اصول را در برخورد با دشمن به طرز شفاف و منصفانه تعریف کرده باشد. بنابراین در این پژوهش در پرتو آیات و روایات و با نظر به دیدگاه مقام معظم رهبری این اصول بیان می‌گردد. نیز در این پژوهش برای ترجمه آیات قرآنی از ترجمه استاد حسین انصاریان استفاده شده است.

بیان مسأله

مستندات در لغت به معنای سند، آن چه که به آن تکیه می‌کنند، و نیز به معنای مدارک نیز آمده است. و در اصطلاح به معنای مدارک یک چیز یا علمی را می‌گویند. مراد از مستندات قرآنی همان آیه‌های قرآنی است که درباره یک موضوع خاصی بحث می‌کنند. در این تحقیق مراد از مستندات قرآنی آیه‌هایی هستند که در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن بحث می‌نمایند. مراد از مستندات روایی، روایاتی هستند که در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن بحث می‌نمایند. در این شکی نیست

که مواجهه جامعه اسلامی اعم از مسؤلان و مردم با دشمن، انواع مختلفی دارد که یکی از آن‌ها مذاکره با دشمن است. مذاکره با دشمن، یعنی گفتگو با دشمن برای رفع اختلافات و رسیدن به یک سری توافقات. مراد از دشمن یعنی کسانی که با قرآن و اسلام و امت اسلامی به مقابله و مخالفت می پردازند. برای مذاکره با دشمن هم باید اصول و مبانی نظری و شناخت های فکری آن که برگرفته از آیات و روایات دینی است روشن گردد و هم قواعد و روشهای انجام دادن آن که در قرآن و حدیث ذکر شده است. مقام معظم رهبری در زمینه مذاکره با دشمن در بیانات خودشان نکات خیلی راه بردی و خوبی در زمینه اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن فرموده اند و همه بیانات ایشان برگرفته از روح آیات و روایات معصومین علیهم السلام است. در بیانات مقام معظم رهبری غیر قابل اعتماد دانستن دشمن و برخوردار بودن جامعه اسلامی از حمایت الهی، داشتن توکل به خدا و... از اصول نظری مذاکره با دشمن است که به نظر می رسد این اصول برگرفته از آیات هود، ۱۱۳، محمد، ۳۵، آل عمران، ۱۲۰، آل عمران/۱۳۹ است. همچنین استقامت و ایستادگی در مقابل دشمن، عدم پذیرش استعمار و سلطه، حفظ عزت ثر برابر دشمن و... از اصول عملی مذاکره با دشمن است که برگرفته از آیات هود ۱۱۲ نسا ۱۴۱، منافقون ۸ است.

پیشینه تحقیق

درباره موضوع نوشتار حاضر تحقیق و کتاب مستقلی مشاهده نشده است اما در موضوعات قریب به آن پژوهش هایی صورت گرفته است که در ذیل به آنها اشاره می شود.

۱) عنوان اثر: اصول مذاکره توافق با دشمن از دیدگاه قرآن کریم و نهج البلاغه، مقاله، محمد شریفی

وسیه

محتوا: در این مقاله سعی شده است که دو سوال ضوابط و شرایط مذاکره با دشمن چیست؟ توافق با دشمن چه ویژگیهایی باید داشته باشد؟ مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد. در این مقاله اختصاراً به چند اصول مذاکره مطلق اشاره شده است. ما در این تحقیق تفصیلاً ذکر خواهیم کرد و موضوع ما مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن است که در این مقاله مطرح نشده است.

۲) عنوان اثر: مذاکره با دشمن در سیره علوی، کتاب، مؤلف سید روح الله طباطبایی.

محتوا: در این کتاب مؤلف با عنوان قرار دادن «مذاکره با دشمن در سیری علوی» به شرح نامه های امیر المومنین به معاویه پرداخته است. این اثر نیز با موضوع ما متفاوت هست زیرا تاکید ما در مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن است که در این اثر بحث نشده است.

۳) عنوان اثر: مذاکره با کفار از منظر قرآن، مقاله، مؤلف: کاظمی صدیقه

محتوا: در این مقاله محقق سعی کرده که بیان کند آیات قرآنی در مورد مذاکره چه گفته اند؟ اگر چه در این پژوهش به بحث مذاکره پرداخته است ولی در حد یک مقاله است. ما مفصلاً در صدد نوشتن یک پایان نامه ایم و موضوع ما که مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن است که در این مقاله بحث نشده است.

۴) عنوان اثر: اصول مذاکره با دشمن از نگاه قرآن و امام حسین مؤلف محمد رضا حداد پور جهرمی

محتوا: در این مقاله مؤلف اختصاراً در ضمن بررسی اصول استفاد از آیات قرآن در زمینه مذاکره با دشمنان و مخالفان به بررسی سیره امام حسین (علیه السلام) در زمینه مذاکره با عمر سعد پرداخته است. تاکید ما مستندات دیدگاهای مقام معظم رهبری است که در این مقاله به آن پرداخته نشده است.

۵) عنوان اثر: اصول مذاکره با دشمنان در سنت و سیره معصومین ع، کتاب، مؤلف سعید چراغی
محتوا: در این کتاب بعد از مفاهیم و کلیات در مورد زمینه‌های مذاکره با دشمنان در سنت و سیره معصومان، اصول حاکم بر مذاکره با دشمنان در سنت و سیره معصومین بحث کرده و بعضی از اصول، اصل صلح، اصل دعوت، اصل مصلحت شناخت دقیق دشمن اصل مقابله با دشمنان، و حفظ و قاطعیت معصومین در برخورد با پیمان شکنان بحث و گفتگو قرار داده شد است.

۶) عنوان اثر: مذاکره با کفار از منظر قرآن و نهج البلاغه، مؤلف: مریم اسمعیلی خسرو آبادی.

محتوا: نگاه مؤلف در این پایان این بوده است که با معرفت شناسی منطبق با قرآن و نهج البلاغه اصول بنیادین سیاست خارجی و نحوه تقابل و تعامل و مذاکره با دشمن را بدست بیارد. گرچه در این پایان نامه به بحث مذاکره پرداخته شده ولی نگاه ما به مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن است که به آن پرداخته نشده است.

جنبه جدید و نوآوری تحقیق

با توجه به جستجوهای که با کلمات کلیدی این تحقیق صورت گرفته می توان گفت که در این زمینه پژوهش قابل توجهی نه کتابی نه مقاله ای یافت نشده است. به جز یک پایان نامه یک کتاب و تعدادی مقاله که در هیچکدام از مستندات بحثی نشده است. و این پایان نامه جنبه جدید و نوآوری می باشد.

هدف تحقیق

هدف این پژوهش عبارت است از

۱. تبیین و توصیف مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری مذاکره با دشمن

۲. تبیین و توصیف مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول عملی مذاکره با دشمن.

سوالات اصلی و فرعی تحقیق

سؤال اصلی:

مستندات قرآنی و روایی دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری و عملی مذاکره با دشمن چیست؟

سوالات فرعی:

۱. مستندات قرآنی و روایی مقام معظم رهبری در خصوص اصول نظری مذاکره با دشمن چیست؟

۲. مستندات قرآنی و روایی مقام معظم رهبری در خصوص اصول عملی مذاکره با دشمن چیست؟

روش تحقیق

اطلاعات این پایان نامه از راه جست و جوی کتابخانه ای و کتب و سایت های مرتبط با مقام معظم رهبری گرد آوری می شود.

اهمیت و ضرورت تحقیق

جامعه‌ی اسلامی با مخالفین و دشمنان زیادی روبرو هست و با آن‌ها گفت و شنود دارد. برای گفت و شنود ضروری است که ما از اصول آن اطلاع داشته باشیم و با رعایت آنها وارد میدان بشویم تا از مکر و فریب و ضربه دشمن مصون بمانیم. در قاعده‌ی رفتاری اسلام، مبانی و اصول ثابتی ترسیم شده است که ثابت و غیر متغیر هستند. این هم روشن و واضح است که اسلام برای مذاکره با دشمن تمام اصول مورد نیاز را بیان کرده و اجازه‌ی مذاکره با دشمن را مشروط به حفظ آن اصول دانسته است. برای هیچ کس اجازه نداده است که از این اصول عبور کند زیرا عبور از این اصول، عبور از خط قرمز اسلام است. مقام معظم رهبری نیز در بیانات خود اصول و ضوابط مذاکره را بیان نموده و به آنها خیلی تاکید کردند. همچنین ما باید بدانیم

که بیانات و دیدگاه های مقام معظم رهبری بیانات قرآنی و روایی است و مخالف و بیگانه از آیات و روایات نیست بلکه برگرفته از آیات و روایات است.

فصل اول

مفاهیم و کلیات

گفتار اول: مفاهیم

قواعد

اینجا به بیان معنای لغوی و اصطلاحی واژه قواعد می‌پردازیم.

قواعد در لغت

قواعد در لغت، به اصل و اساس هر چیز را قاعده گفته می‌شود و از همین جهت، پایه‌های اولی و اصلی را که خانه بر آن بنا شده «قواعد البیت» می‌گویند. یعنی قاعده واژه‌ی عربی و به معنای عمود است چنانچه گفته می‌شود «قواعد البیت اساسه» «قواعد البیت یعنی پایه‌های خانه» که مراد از آن، دیوار و ستون خانه می‌باشد.^۱ در قرآن کریم نیز به این معنی آمده است. وَ إِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.^۲

صاحب مجمع البیان ذیل این آیه می‌گوید: قواعد، ارکان و اساس مانند هم‌اند. قواعد جمع قاعده است و معنای اصلی آن در لغت ثبوت و استقرار است. قاعده کوه، ریشه آن و قاعده خانه، اساس و پایه‌ای هست که خانه بر آن بنا شده است.^۳

قواعد در اصطلاح

جرجانی در تعریف قاعده چنین می‌گوید: «إن القاعدة هي قضية كلية منطبقه على جميع جزئياتها».^۴ قاعده عبارت است از قضیه‌ی کلی که قابل تطبیق بر تمام افراد و جزئیاتش می‌باشد. فیومی می‌گوید: «القاعدة في الاصطلاح بمعنى الضابط وهي الأمر الكلي المنطبق على جميع جزئياته»^۵ یعنی قاعده در اصطلاح به معنای ضابطه است و آن امری است کلی که قابل انطباق بر تمام جزئیات آن است. بعضی نیز قاعده را به «حکم کلی» تعریف کرده و در تعریف آن گفته‌اند: «إن القاعدة هي حکم کلی يتعرف به على احكام جزئياته»^۶. یعنی قاعده، حکمی کلی است که به واسطه آن به احکام جزئی آن معرفت و شناخت حاصل می‌شود.

۱. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، ذیل واژه قعد.

۲. البقره، آیه ۱۲۷. (و [یاد کنید] زمانی که ابراهیم و اسماعیل پایه‌های خانه کعبه را بالا می‌بردند [و به پیشگاه حق می‌گفتند]: پروردگارا! [این عمل را] از ما بپذیر که تو شنوا و دانایی).

۳. طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱ ص ۳۸۸.

۴. جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، ج ۱، ص ۲۱۹، بیروت، دارالکتب العربی، ۱۴۰۵ ق.

۵. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، ج ۱، ص ۵۱۰، قم، دارالهجره، ۱۴۰۵ ق.

۶. خالد بن عثمان السبیت، قواعد التفسیر جمعاً و دراسته، ج ۱، ص ۲۳-۲۴، مصر، دارابن عفوان، ۱۴۲۱ ق.

مبانی

در اینجا به بررسی معنای لغوی و اصطلاحی واژه مبانی می‌پردازیم.

مبانی در لغت

مبانی بر وزن مفاعل، جمع مکسر مبنا و ریشه آن از بنی است به معنای "ساخت" و "برپا کرد" می‌باشد. بناء به معنای ساختمان و ابنیه به معنای خانه‌ها است.^۱

در المعجم الوسیط آمده است: «المبني ما بني و جمعها المباني» مبنا چیزی است که ساخته شده است و جمع آن مبانی است.^۲

قاموس و مفردات تصریح کرده به معنی مفعول «مبني» نیز آمده است، و بناء کسی است که بناکردن می‌داند.^۳

برخی از لغویین معتقدند که «بنی» در اصل به معنای ساختن چیزی از طریق ضمیمه کردن بعضی اجزاء آن با بعضی دیگر است، چنانکه صاحب التحقیق بعد از گزارش سخنان اهل لغت درباره این واژه و ژرف کاری در آن‌ها می‌نویسد: «معنای اصلی این واژه ضمیمه سازی اجزاء و مواد و عناصر خاص به یکدیگر به منظور پیدایش ساختار ویژه، با کیفیت و هیئت خاص مادی یا معنوی است».^۴

«مبانی» در زبان انگلیسی، کلمه foundation است که در معنای پایه، شالوده و اصول بنیادین، به کار برده می‌شود.

مبانی در اصطلاح

معنای اصطلاحی این واژه، از معنای لغوی دور نیست و به اجمال به معنای پایه و اساس، ریشه، شالوده، ادله و مدارک هر حکمی است.

برخی از محققان چنین تعریف کردند: «المبانی هی ما اتخذها البحث أساسا لمباحثه»^۵ مبانی آن چیزی است که پژوهشگر آن را اساس و پایه‌ی پژوهش‌هایش قرار می‌دهد.

۱. فراهیدی، خلیل ابن احمد، العین، ج ۱، ص ۱۹۵؛ لویس معلوف، المنجد فی اللغة، ج ۱، ص ۱۳۵.

۲. مصطفی، ابراهیم، المعجم الوسیط، دار الدعوه، ج ۱، ص ۷۲، استانبول، ۱۹۸۹.

۳. قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۱، ص ۲۳۲، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۴۱۲ ق.

۴. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱، ص ۳۴۴، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ ش.

۵. مبدی، محمد فاکر، قواعد التفسیر لدی الشیعه و السنه، ص ۳۷.

در تعریف دیگری بیان شده است که: مبانی در هر علم اساس، پایه‌ها و بستر و ساحت‌های زیرین آن علم است.^۱

تعریف جامع تری که از مبانی می‌توان ارائه داد این است که مبانی گزاره‌های بنیادین و زیر ساختی هستند که هم جواز و حقانیت یک دانش یا موضوع علمی را اثبات می‌کنند و هم پس زمینه‌های ذهنی شخص عالم و متخصص در آن دانش یا موضوع را ثابت می‌کنند.^۲

اصول

اینجا با اختصار معنای لغوی و اصطلاحی واژه اصول را بیان می‌کنیم.

اصل در لغت

اصل در لغت به معنای متعددی آمده است. اصل هر چیز آن است که وجود آن چیز به آن وابسته باشد مانند پدر نسبت به فرزند و نهر نسبت به جدول.^۳ اصل، ابتدا به معنای پایین‌ترین قسمت هر چیز به کار رفته است.^۴ گاهی به معنای بنیان، بنا، شالوده، خیمه، بنیاد و... آمده است^۵ و گاهی نیز به معنای قاعده، قانون، یا مقیاس و معیار بیان شده است.^۶ صاحب مقایسه معنای اصل را «أساس الشیء» و صاحب لسان العرب معنای آن را «أسفل کل شیء» و بیان کردند.^۷

اصل در اصطلاح

اصل در اصطلاح نیز به معنای متعدد به کار رفته است و در مورد آن نظریه‌های متعدد بیان شده است که به بعضی از آن اشاره می‌کنیم.

در فقه و اصول فقه، اصل به معنای قاعده کلی آمده است که از آن فروع متفرع می‌شوند. «الأصل ما بینی علیه الشیء»^۸ مثل اصل براءت. یا چیزی که چیز دیگر بر آن بنا می‌شود، از این حیث که چیزی بر آن بنا می‌شود.^۹

۱. مؤدب، سید رضا، مبانی تفسیر قرآن، ص ۲۴.

۲. روحی دهکردی، احسان اصطلاح شناسی مبانی تفسیر، فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، شماره ۷۷، ص ۱۰۳.

۳. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ج ۲، ص ۲۷۹۹.

۴. المحيط فی اللغة، ج ۸، ص ۱۸۷.

۵. علی اکبر، دهخدا، ج ۲، ص ۲۳۸۸.

۶. همان، ص ۲۳۹۰.

۷. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۱، ص ۱۷.

۸. مظفر، محمد رضا، اصول الفقه، ص ۱۳.

۹. علیرضا فیض، مبادی فقه و اصول، ص ۱۳.

متکلمین و جدلیان اصل را به معنای شاهد در برابر غایب گرفته‌اند. و شاهد آن است که حکم در او معلوم و موجود باشد ولی غایب آن است که حکم در آن معلوم نباشد.^۱

اصول عبارتند از تکیه‌گاه‌های نظری که از عوامل موجود در حیات استخراج شده است و باید آن را به عنوان ملاک عمل در نظر گرفت.^۲

اصول آن دسته از قواعد و ضوابط هستند که در هر زمینه علمی و کاربردی، کارشناسان و صاحب نظران، پایبندی به آن را لازم می‌دانند و از مقوله باید‌ها به شمار می‌روند.^۳

پس برای اصل معانی مختلف و متعدد بیان شده است. ما در این تحقیق در صدد شناخت معیارهای مذاکره از دیدگاه مقام معظم رهبری هستیم و مراد ما از کاربرد (اصل) ترکیبی از معانی لغوی و اصولی فقهی است؛ یعنی به معنای قاعده و اصل است، قاعده‌ای کلی که عمومی و فراگیر است و می‌تواند به عنوان دستور العمل کلی در نظر گرفته شود.

فرق بین اصول و مبانی

برخی اصل و مبنا را یکی گرفته‌اند و وجه تفاوتی برای آن ذکر نکردند مانند «اصل در اصطلاح عبارت است از آنکه حکم خودش معلوم است و احکام دیگر بر آن استوار است»^۴ بنا بر این اصل و مبنا به یک معنا می‌باشند.^۵ ولی اگر با دقت نگاه کنیم معلوم می‌شود که باهم فرق دارند. چنانچه شهید مطهری می‌فرماید: «اصول همیشه از مبانی سر می‌زنند و تابع آن هست و باید‌ها «اصول» نتیجه منطقی و وضعی هست‌ها «مبانی» می‌باشند.^۶

اصول نظری

مراد ما از اصول نظری در این پژوهش عبارت است از سازمان فکری، شاکله شخصیتی، منظومه فکری انسان که از مقوله باور است. اینکه انسان مذاکره بکند یا دشمن باید یک مفاهیمی، یک باورهایی در ذهن او باشد که مبتنی است بر شناخت دشمن، مبتنی است بر داد و داشته خود و بر اساس آن مذاکره کند.

۱. علی رضا فیض، مبادی فقه و اصول، ص ۱۳.

۲. هوشیار، محمد باقر، اصول آموزش و پرورش، ص ۵۶.

۳. رهنمایی، احمد، در آمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت، ص ۶۹.

۴. جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، ص ۱۲.

۵. میندی، محمد فاکر، مبانی تفسیر روایی، ص ۲۶.

۶. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲، ص ۷۵-۷۶.

اصول عملی

مراد از اصول عملی، اصولی است که به عمل مربوط می‌باشد و باید در میدان مذاکره رعایت شود.

اصول نظری و عملی میتوان بیشتر از آن باشد که ما در این پژوهش بیان کردیم. ما فقط به اصولی اکتفا کردیم که در عرصه مذاکره مهم بوده و در بیانات مقام معظم رهبری بیشتر بر آنها تأکید شده است تا راه تحقیق برای دیگر دانش پژوهان فراهم شود.

مذاکره

مذاکره در لغت به معنای متعددی به کار رفته است که مهم ترین آن‌ها عبارت‌اند از: توافق، چک و چانه زدن، جرو بحث^۱. دهخدا، مذاکره را به معنای گفتگو و مکالمه دانسته است^۲. اما لغت شناسان عرب، به جای آن از لفظ مفاوضه استفاده می‌کنند که این واژه، مصدر باب مفاعله است و به این معنی است که هر یک از طرفین مذاکره، آنچه را که در نزد شان است به طرف مقابل عرضه می‌کنند^۳

اما در اصطلاح برخی مذاکره را عبارت از اسلوب عملی دانسته‌اند که طرفین گفتگو اعم از دولت یا غیر دولت برای رسیدن به یک اتفاق نظری که نهایت مصالح طرفین را تضمین می‌کند، در پیش می‌گیرند. برخی نیز مذاکره را، بحث و گفت و گویی کتبی یا شفاهی بین دو یا چند دولت دانسته و معتقدند که مذاکره یکی از آسان‌ترین و معمول‌ترین روش‌های تسویه مسالمت آمیز اختلافات و پیشبرد منافع ملی است^۴.

مقام معظم رهبری در معنای مذاکره می‌فرماید: «وقتی مذاکره کردید یعنی یک امتیازی بدهید، یک امتیاز بگیریید دیگر، معنای مذاکره این است. مذاکره، نشستن و گعده کردن و حرف زدن و گفت و شنود و خنده و شوخی که نیست. مذاکره یعنی یک چیز بده و یک چیزی بگیر»^۵.

دشمن

کلمه دشمن در فرهنگ دینی و اصطلاح قرآنی، به معنای «عدو» و جمع آن «اعداء» به کار می‌رود، مصدر آن (عدو) یا (عدوان) به معنای تجاوز کردن به حقوق دیگران است^۶. راغب اصفهانی در «مفردات»

۱. باطنی، محمد رضا، فرهنگ معاصر انگلیسی - فارسی ص ۵۶۴.

۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه ج ۱۲، ص ۱۸۱۶۰.

۳. الطریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۴۳۷.

۴. علی آقا بخشی و مینو افشرای راد، فرهنگ علوم سیاسی.

۵. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم ۱۱ / ۵ / ۱۳۹۵.

۶. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۸، ص ۶۳.